

ПРО СТРИТ-АРТ І МИСТЕЦЬКУ СПАДЩИНУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інтерв'ю з Анастасією Геннадіївною Худяковою*

Анастасія Геннадіївна Худякова народилася 4 січня 1996 року. в Харкові. Членкиня Національної спілки художників України з 2017 року. Упродовж 2005–2010 років навчалася в ХДХШ № 1 імені І.Ю. Рєпіна. Закінчила Харківську державну академію дизайну і мистецтв за спеціальністю “Монументальний живопис”. Бере активну участь у мистецьких конкурсах і фестивалях. Учасниця міжнародних пленерів в Україні, Польщі, Казахстані, Болгарії та Ізраїлі. Займається художніми розписами та муралами. Авторка муралів “Герб Харкова” (вул. Новгородська, 2016), “Старе місто” (вул. Ковальська, 2017), “В Майбутнє” (вул. Клочківська, 2019), “Час правди” (Проспект Героїв Харкова, 2019), “Кит” (просп. Людвіга Свободи, 2019). Авторка Купелі в Саржиному яру (2018). Твори мисткині зберігаються у приватних колекціях України, Болгарії, Німеччини та США. Головні виставки та конкурси: всеукраїнська виставка мистецтва історичного жанру “Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників”, присвячена Революції Гідності та Вітчизняній війні 2014–2016 років (Київ); виставка “Holy Land” (Хайфа, 2018); персональна виставка “Монологи Анастасії Худякової” в Чорноморському музею образотворчих мистецтв імені О. Білого; лауреат фестивалю “Non Stop Media 2018”; учасниця конкурсів сучасного мистецтва імені Н. Альтмана (2018, 2019); всеукраїнська виставка сучасного жіночого мистецтва “ВІКНА” (Музей історії міста Києва, 2019); виставка “Art. Histori. Tradition” в межах фестивалю “Metal East. Нове Коло” (Харків, 2019). Контакти: khudyakovaart@gmail.com; <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>; https://www.instagram.com/khudiakova_art/

Добрий день! Ми продовжуємо цикл розмов у межах проєкту «МІСТО І ВІЙНА», що реалізується за підтримки Канадського інституту українських студій Альбертського університету. Я – координатор проєкту Євген Рачков – радий вітати сьогодні свою співрозмовницю – харківську художницю, авторку багатьох муралів не лише в Харкові, але також в інших містах України та закордону, учасницю багатьох колективних і персональних виставок, викладачку Харківської державної академії дизайну та мистецтв – Анастасію Худякову. Вітаю Вас! Дякую, що знайшли час для нашої розмови!

Добрий день! Ви так чудово мене представили.

* Відеозапис інтерв'ю відбувся 3 липня 2022 р. Через технічні причини публікується лише транскрипція інтерв'ю українською мовою з певними редакторськими виправленнями. Інтерв'юер: Євген Сергійович Рачков.

Із початком широкомасштабного російського військового вторгнення в Україну мистецьке життя в нашій країні зазнало докорінних змін. Вони полягають не лише в надскладних умовах, в яких опинилися та продовжують працювати багато мисткинь і митців, створюючи нові чудові твори, мова насамперед про переосмислення українського мистецтва, яке набуває нового звучання, про нові режими мистецького бачення, і, здається, за останні кілька місяців з'явилося чимало нових мистецьких трендів. Наприклад, найбільш актуальними сьогодні стали теми захисту країни, свободи, і часто в доволі широкому контексті. Крім того, світова підтримка України зумовила зростання інтересу до українського мистецтва. Тому моє перше питання наступне: «Чи погоджуєтесь Ви з тим, що російська військова агресія спровокувала в Україні певний “культурний поворот” у розумінні та ставленні до мистецтва і культурної спадщини?». І, на Вашу думку, що саме змінилося в мистецькій галузі з початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну?

Напевно, потрібно на початку сказати, що загалом творчі люди завжди рефлексують щодо всього, що відбувається навколо. І зрозуміло, що мовчати художникам, музикантам, акторам про те, що відбувається, на мій погляд, просто неможливо. І ясна річ, що війна мобілізувала всі сили всіх людей: хтось став волонтером, хтось пішов добровольцем, художники взялися за «художній фронт» (інакше його не назвеш). Багато хто створює патріотичні твори, намагається робити плакати. Закордоном також працюють. Ми щодня ведемо інформаційну війну. Культурна діяльність відновилася і зараз дуже потрібна. І, мені здається, це відчувають усі, наскільки зараз важливо говорити про те, що відбувається всіма мовами, починаючи від звичайної нашої мови, закінчуючи культурними різними творами, які виражають нашу дійсність, відображають те, що є. Це своєрідна фотофіксація всього, що відбувається. Тому, звісно, певна активізація відбулася.

На Вашу думку, які актуальні виклики постали перед мистецькою галуззю, мисткинями і митцями в Україні під час війни?

Мені здається, що головним завданням, яке зараз стоїть перед нами всіма – це, звичайно, підняття патріотизму, об'єднання всього нашого українського народу. Важлива згуртованість, щоби ми всі були разом і рухалися до єдиної мети. До нашої перемоги!

Чи складно взагалі зараз працювати? Розумію, що певні мистецькі проєкти або поставлені на паузу, або перенесені на пізніший час. Маю на увазі виставки, пленери, які зараз

неможливі. Як Ви вважаєте, війна відчутно вплине на розвиток мистецької галузі, чи призведе до тимчасових проблеми, які можна буде більш-менш швидко вирішити?

Мені здається, що нинішні проблеми ще більше мотивують митців до того, щоби працювати, шукати шляхи реалізації своїх ідей. Насправді, чим менше ресурсів у тебе є (зараз я не про гроші, а про, наприклад, фарби, художні матеріали), тим твій мозок працює швидше, шукає максимально правильний вихід зі складної ситуації. Ти починаєш думати, як щось зробити, наприклад, створити картину. Якщо ти знаходишся в місці, де зараз бойові дії, ти розумієш, що в тебе є лише альбом, і ти можеш зробити замальовку. Якщо в тебе всього два листки чистих залишилося, то, зрозуміло, що ти їх не змарнуєш. Ти зробиш щось дуже важливе, цінне, потужну якусь роботу навіть на аркушику в клітинку. Наш мозок так працює. Тобто, чим менше у нас є, тим іноді кращим може бути результат. Тому всі ці складнощі, дійсно, приносять ще більший результат. Я теж це на собі відчула, коли зрозуміла, що в умовах обстрілів взагалі може не бути можливостей для створення муралів. Фактично це самогубство – йти і робити мурали під обстрілами, це, справді, дуже складно. І тоді починаєш розмірковувати: може поїхати до безпечнішого міста, щоби продовжувати працювати. Життя саме підказує тобі вихід із цієї ситуації, головне – бажання.

Ви є авторкою багатьох муралів. Наприклад, у 2019 р. Ви створили найбільший мурал в Україні – «Синій кит», який увійшов до книги рекордів України. Ви можете пояснити, що саме слід вважати муралом? Мені здається, що це доволі цікаве запитання. Показово, що в інтернеті можна знайти доволі велику кількість різноманітних відповідей на це запитання: «Що є муралом?». І які взагалі існують різновиди міського вуличного живопису?

Це питання неначе з моєї дослідницької роботи. Знаєте, якщо взагалі взяти весь стріт-арт – вуличне мистецтво (об'єднаємо його в одну загальну назву), у нас є купа різних речей, які створюються художниками на вулиці (наприклад, граффіті чи написи, теги, можуть бути якісь трафарети, які масово тиражуються, це можуть бути цікаві інсталяції та мурали). І як відрізнити одне вуличне мистецтво від іншого? Мені здається, що саме мурал кардинально відрізняється тим, що найчастіше узгоджений з кимось: місцевою владою, місцевими жителями, власником будівлі, на якій він створюється. Мурал – це витвір добре пропрацьований, тому що створити малюнок, наприклад, сто квадратних метрів за півгодини практично нереально. Я принаймні не зустрічала людей, які так швидко створювали таку величезну роботу. А коли ти малюєш, ясна річ, до тебе підходять і запитуватимуть: «Хто ти? Що ти робиш?». Тому тобі потрібно отримати дозвіл, потрібно якось з кимось домовитися. Хоча зараз, гадаю, всі ці правила трохи змінилися. Тобто

зараз ніхто не буде багато уваги витратити на погодження, а от до війни, звичайно, треба було отримувати дозвіл, сто відсотків. Напевно, це одна з найбільших відмінностей муралів. Тому що графіті створюються швидко балончиками та іноді анонімно. А мурали вимагають погоджень ескізу та його затвердження. Це більш вибаглива робота, яку можна назвати навіть ілюстративною. Вона виконується довше в рази, ніж якийсь об'єкт графіті або тегів.

Найбільший в Україні мурал-триптих «Синій кит», м. Харків, грудень 2019. Автори: Анастасія Худякова, Сергій Калмиков, Ксенія Калмикова. Джерело: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>

Чи всі Ваші твори вцілили під час війни, чи щось постраждало? Наприклад, в Харкові велика кількість зруйнованих багатоповерхових будинків. Наскільки розумію, мурали Ви створюєте в основному або на багатоповерхових будинках, або в певних рекреаційних зонах – парках, скверах.

На жаль, я зараз не в Харкові. На жаль, а можливо, і на щастя. На жаль, тому що я дуже сумую за містом. І я не можу точно, на сто відсотків, сказати, що вціліло. Але мої знайомі, хто залишився в

місті, постійно надсилають фотографії моїх робіт, за що їм велике спасибі. Вони фотографують мурали та надсилають мені. З постраждалих якраз «кит», ось мені надіслали фотографію «кита». Постраждав цей будинок, але власне малюнок практично не пошкоджений, лише трохи обвуглився, з'явилися чорні плями. У цілому він залишився, хоча будинок без вікон. Так щоби повністю був зруйнований мурал, я ще поки, слава Богу, не бачила. Знаєте, не можна так наперед говорити, треба все ретельно перевірити, щоб усе було добре і усе вціліло. Навіть якщо й не вціліє, зробимо потім ще краще. Ось так.

Наскільки я знаю, Ви зараз продовжуєте створювати нові мурали і нещодавно створили дуже цікавий патріотичний мурал у Виноградіві на Закарпатті. Також Ви нещодавно повернулися з практики, разом зі студентами, з Туреччини, де також створювали мурал. Чи можете більше розповісти про проєкти, які Ви почали реалізовувати або вже реалізували після 24 лютого 2022 року? І, як Вам здається, які теми в українському суспільстві є більш затребуваними? Це теми патріотичного спрямування (свободи, боротьби, миру)?

На мою думку, зараз кожен митець сам обирає для себе, наскільки він хоче торкатися теми війни, теми патріотизму. Я, наприклад, не уявляла раніше, що в мене є такий внутрішній ресурс, що я маю створювати щось настільки масштабне, що розповідатиму багатьом людям, які бачать події навколо, щось важливе. І тому я особисто для себе обрала цей шлях, і тому створюю серію муралів патріотичних. Чому серію? Тому що вже є три готові, четвертий зараз уже на підході, якраз над ним працюю.

А які це мурали?

Це поки що мурали на Закарпатті у Виноградіві, місті, де я живу. Я почала тут робила один мурал за власним бажанням, познайомилася з місцевим керівництвом, з місцевими волонтерами, запропонувала свою ідею, просто «давайте я Вам щось зроблю». Вони погодилися, мені допомогли, все організували. Результат вийшов начебто непоганий. Усім усе сподобалося, і ми почали працювати далі. Почали робити різні мурали на школах. І це, знаєте, така цікава, на мій погляд, серія, бо це також патріотичне виховання дітей. І мурал на кожній школі має різну тематику. Наприклад, на восьмій школі у Виноградіві ми зробили мурал, присвячений 128-й закарпатській бригаді. Там зображений воїн, який веде дівчинку до школи, свою дочку. Ми присвятили мурал нашим захисникам. Наступний мурал зробили на школі біля села Широке, це теж недалеко від Виноградова, сусіднє село. Він присвячений Богоматері, тобто тому, що Україна знаходиться під захистом якихось вищих сил. Зараз ми робимо мурал у селі Велика Копаня, теж

поряд знаходиться, присвячений переселенцям. Коли все почалося, школа прийняла величезну кількість переселенців із Харкова, із Києва, із різних областей. Справді, вона допомогла колосальній кількості людей, тому ми вирішили, що повинні це якось увічнити. І ми справді присвятили мурал тому, що школа допомогла і надала прихисток багатьом людям, і якусь надію, на те, що все буде добре і скоро всі повернуться до дому. Тому, справді, тема патріотичних муралів зараз актуальна. Мені здається, справді, є попит. Але справа навіть не в попиті, справа у власному виборі, наскільки ти готовий говорити про це. Тому що, такі є художники, наприклад, в яких є своя тема, тема їх творчості, яка протягом багатьох років простежується. І цій людині складно змінити певну тематику, говорити про щось інше. Я розумію, я не засуджую, це нормально, це так є. У мене трішки інша ситуація взагалі, у моїй особистій творчості. Я стрибаю з однієї теми на іншу. Тобто, у мене ніколи не було чітко визначено, що я маюю тільки ось це і більше нічого. Мені завжди були цікаві й абстракції робити, й якісь реалістичні картини, та ще щось. І я завжди намагаюся вчепитися за ідею, за те, що мене хвилює насамперед. Зараз мене це хвилює, бо не може не хвилювати. Тому зараз я всі свої сили спрямувала саме на створення таких муралів. Думаю, що попит є. Головне, щоби було чесне бажання цим займатися.

Муралі у м. Віноградів, с. Широке, с. Довге, с. Велика Копаня, 2022. Художниця – Анастасія Худякова.

Джерело: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>

Готуючись до нашого інтерв'ю, я подивився одне відео з Вашою участю, де Ви розповідали про винаходження певного символізму в межах Вашого творчого підходу. Скажіть, будь ласка, чи можна казати про те, що зараз Ви також доповнюєте цю символічну палітру, символічний спектр, новими символами? І взагалі, які символи (наприклад, національні, регіональні, міські) сьогодні найчастіше доводиться зображати у Ваших творах?

Символ – це дуже сильна річ. Справді, наш мозок так працює, так влаштований, що крізь певні символи, зрозумілі людям, можна донести дуже багато. Зрозуміло, що коли йдеться про такі зображення, пов'язані з Україною, то природно, тут насамперед – це тепло-холодна кольорова гама: теплий – це охристі та жовті кольори, холодні – якісь сині та бірюзові кольори, які на підсвідомому рівні, природно, одразу нас відсилають до прапора, до наших національних кольорів. Герб України, герби областей, міст теж присутні, звичайно. Якісь символи: соняшники, або ж квіти, голуби – це все, звичайно, усталені символи, які зрозумілі всім. І чому б їх не використовувати? Я вважаю, що це посилює значення, це дає ясність зображенню для всіх людей. Бо коли йдеться, наприклад, про мою серію робіт «Знаки», там складні символи, і не всім зрозуміло, про що я говорю. Напевно, тільки мені зрозуміло до кінця, що я хотіла сказати. Це один шлях. Кожен художник вибирає свій ряд символів, які зображує. Та, коли йдеться про щось таке, що має бути зрозумілим для більшості людей, то, природно, що символи використовуються більш зрозумілі та доступні всім.

Виставка «Знаки», м. Чугуїв, серпень 2021. Художниця – Анастасія Худякова.

Джерело: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>

Як Ви вважаєте, чи змінилося ставлення оточуючих до того, що Ви робите? Скажімо, до тих же муралів, чи стало більше уваги з боку засобів масової інформації? Як взагалі сприймається мистецтво, яке Ви зараз робите?

Мурал, який я зробила у Виноградіві, мабуть, був одним із перших в Україні з початку війни. Була зима, а взимку, зазвичай, ніхто не малює. Потім весна почалася. Ми якраз навесні почали робити мурал. Зрозуміло, не до цього було взагалі в Україні. Усі сили були спрямовані на інше. Проте, коли я зробила цей мурал, дуже багато було репортажів якихось, його показували по різних каналах. Мої мама з татом ще були в Харкові. Вони кажуть, що увімкнули телевізор, побачили мій мурал та сказали: «Слава Богу там хоч щось позитивне, і ми бачимо тебе». Зараз потрібно показувати не лише щось негативне, а й щось позитив. І звичайно, коли створюється подібне, ЗМІ за це вхоплюються. Тому що це ж класно, це ж круто, що у нас є щось нове, у нас є життя, у нас є майбутнє, у нас створюється щось прекрасне, добре. Я не тільки за себе говорю, взагалі говорю, в цілому, бо зараз багато вже муралів створено. І це класно! Я дуже радію, коли бачу якусь публікацію, що десь ще щось намалювали! Дуже круто! Я рада, що у нас, у художників, є робота, є попит і є якесь майбутнє. І не треба нікуди їхати, треба працювати тут, де ми зараз дуже потрібні.

Мурал «Харків – Місто Герой», м. Харків, жовтень 2022. Художниця – Анастасія Худякова.

Джерело: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>

На Вашу думку, чи можна розглядати міський вуличний живописи (насамперед мурали) в якості складової культурної спадщини міста? І чи можна їх захистити певним чином в умовах війни? Ми маємо приклади, коли пам'ятники захищають мішками з піском, різноманітними дошками. А чи можна мурали певним чином захистити? І чи варто це робити?

Перша виставка цифрового NFT-мистецтва в Харкові, UNIT.City Kharkiv, травень 2021.

Джерело: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100009122391098>

Коли я почала займатися муралами, головне, що мені пояснили і мої викладачі в інституті, і взагалі ті люди, які цим займаються, що: «Настя, ти маєш розуміти, що мурали – це не вічне». Чому не вічне? Це не фреска якась рівненська, це не мозаїка, це річ, створена синтетичними матеріалами – акрилом. А акрил має термін експлуатації, він має властивість вигоряти. І, ясна річ, на кожній фарбі написано, що, грубо кажучи, гарантія там 10-15 років, ну може бути десь 20 років. Коли створено малюнок на вулиці, на стіні, яка піддається сонячним прямим променям, дощу, снігу, у нас неначе літо тепле, а зима дуже холодна, зміни температури впливають на фарбу ще більше. Тому фактично розпису 5-10 років – це добре.

І завжди, коли я створюю роботу, я розумію, що вона на певний період часу. Швидше за все, я побачу як вона буде пропадати і, швидше за все, хтось потім її взагалі зафарбує. Я усвідомлюю це, розумію. І тому мені трохи легше з цим усім, і взагалі ніби я думаю, що зберігати немає сенсу. Проте є сенс у фотофіксації робіт, для історії. Тому що муралізм, справді, важливий для історії мистецтв. І я думаю, що це все, звичайно, збережеться, але у вигляді фотографій цифрових, а можливо у вигляді NFT. Наприклад, зараз я збираюся токенізувати якісь мурали і працювати в цьому напрямку, тобто в більш сучасному цифровому. Тому є певні варіанти, як зберегти, але фізично зберегти якусь стіну 200 квадратних метрів – це дуже важко. Можна відновлювати, можна періодично домальовувати. Іноді, наприклад, ми навіть самі відновлюємо щось. Буває таке, що обсипалася штукатурка внизу, або хтось графіті зверху намалював. Це життя, все може бути. І потім ти сам приходиш, і відновлюєш свою роботу. Ніщо не вічне, а всі мурали залишаться де-небудь в Інтернеті, як мінімум.

Це добре. Водночас що робити з муралами, які були створені в радянський час? Такі мурали ще збереглися, наприклад, і в Харкові, і в інших містах. І виникає питання, якщо їх складно музеєфікувати, то вочевидь залишається лише цифровий спосіб збереження, чи взагалі їх треба зафарбувати і намалювати новий? На Вашу думку, що треба робити з цим спадком?

Необхідно розуміти, що за радянських часів муралів як таких не було. Були інші трошки речі, наприклад, роботи сграфіто. Це довговічна річ, тому вона і зберігається у такому, ніби первісному, вигляді. Хоча, зрозуміло, щось з часом може втратитися, але так чи інакше така робота збережеться набагато довше, ніж мурали, які зараз створюються художниками з використанням балончиків та фарб. Це інший матеріал, абсолютно інший. А що стосується взагалі радянських цих зображень – Леніна, ще когось – зараз це дуже актуальне для мене питання, бо, наприклад, тут на Закарпатті в мене вже є кілька прохань, скажімо так, зафарбувати радянське, створити щось нове. Я завжди до цього питання підступаюся дуже акуратно, бо я не можу знищити щось чуже, щоб це не було. Я розумію, що це зараз взагалі не актуально, це треба все прибирати, але все одно цю роботу міг створити якийсь метр живопису. І ця робота радянського періоду може бути якоюсь, справді, художньою цінною. Тому, на мій погляд, з усіма цими зображеннями потрібно дуже акуратно працювати і проводити дослідження, починаючи від того, хто створив, коли створив, наскільки ця робота важлива для нашої культури, для нашої історії, наскільки потрібно її там консервувати, якимось зберігати, реставрувати. Звичайно, якщо вона вже не має ніякого значення, тоді не бачу сенсу в тому, щоби там залишався якийсь контур незрозумілий, тоді, звичайно, є сенс штукатурити, зробити щось нове, або ж просто зберегти чистим і красивим фасад. Потрібно дуже серйозно ставитися до кожного з творів мистецтва, вивчати і розуміти, що з цим робити. Я проти того, щоби просто так зафарбовувати, інакше ми залишимося без нашої історії. Так не можна. Треба бути уважним до цього.

Ви кажете про вироблення певної стратегії роботи з мистецтвом різного історичного часу. На Вашу думку, хто має впливати на вироблення цієї стратегії? Наприклад, Ви говорите з позиції художниці, у мене є позиція історика, а є також міська влада, державна центральна влада, велика кількість активістів, які також висувують певні вимоги, і виникає питання, як це має відбуватися? Можливо, Вам відомі певні приклади, або у Вас є певні ідеї, як ми маємо різні думки або поєднати, або чиясь думка повинна бути визначальною в цьому хорі думок?

Якби я знала правильну відповідь на це питання, я б, напевно, вже за цією стратегією діяла. Бо, правда, коли мені, наприклад, надсилають у фейсбуці фотографію стіни з твором радянського часу і кажуть: «Анастасія, зафарбуйте, будь ласка, зробіть мурал». Що мені робити? Я ж розумію, що, наприклад, це може бути якась робота, створена кимось дуже крутим взагалі, зі сфери мистецтва. Це потрібно досліджувати. Щоб це все дослідити, нам потрібні історики, як мінімум нам потрібно підняти якісь архіви, щоб зрозуміти що, як, коли це було створено. Нам потрібні реставратори, які оцінять стан стіни, наскільки її можна відновити, наскільки її потрібно відновлювати, чи є в цьому сенс. Потім, ми повинні зрозуміти стан будинку взагалі, тому що, можливо, він аварійний, він зараз може розвалитися, коли ми почнемо хоч щось мінімально встановлювати, закріпимо ліси – і тріщина піде стіною. Тобто стільки різних факторів. Напевно, найбільш правильний варіант – це зібрати якихось знаючих людей з кожної галузі, які підготують певний документ. І вже потім з цим усім йти до місцевої влади, і вже приймати якісь рішення. Можливо, десь так. А може відбуватися й навпаки: від влади, яка збиратиме цих людей, шукатиме їх. Але у будь-якому випадку потрібні фахівці з різних галузей. Тому що, справді, я як художник скажу одне, реставратор скаже інше, або Ви як історик, або мистецтвознавець скажете зовсім інше. Наприклад, навіть якщо це втратило загальний вигляд, що це потрібна річ для історії. Саме так, тільки колективно, ми можемо віднайти максимально правильне рішення.

Це дуже цікаво. Я би хотів повернутися до міста Харкова. Якщо не помиляюся, в місті вже створено кількасот муралів. Тобто місто велике, і кількість муралів є неймовірною. Навіть є цікаві проєкти створення інтерактивних мап, де зібрано основні мурали центральної частини міста. Як Вам здається, чи можна казати про певну локальну специфіку мурального мистецтва в Харкові або на Харківщині, Закарпатті, в інших регіонах? Чи є певні елементи дотичні, схожі, типові для всієї країни, всіх міст України? Та чи є певні локальні елементи, важливі лише, скажімо, для міста Харкова, як Вам здається?

Так, я думаю, що звісно є. Напевно, найбільш показовим буде порівняння Харкова та Києва. Два великі міста, але ситуація з муралами абсолютно різна. Що я маю на увазі? Якщо ми візьмемо Київ, то до війни, до 24-го числа, ситуація з муралами мала такий вигляд. Гуляючи містом, можна побачити різну стилістику на двох протилежних стінах. Тобто на одній вулиці – щось таке абстрактне, на інших – реалізм. І ніби дисонанс у голові. Ти не зовсім розумієш, як це може бути в одному середовищі, в одному просторі. Тому що, коли я навчалася, нас завжди вчили тому, що мурал повинен вписуватися в навколишнє середовище, або ж доповнювати простір, або ж своєю появою на стіні руйнуватиме якусь схему. Якщо мурал стане певною домінантою, акцентом,

чимось важливим, має бути визначений підхід до його створення. А у Києві, іноді складається враження, мурали створюються самі по собі. Поступово я почала розуміти та немовби вивчати це питання, чому так, чому така колосальна різноманітність. Іноді не розумієш, як це все може бути в одному середовищі. Дуже багато було різних фестивалів, багато різних проектів, коли запрошували художників-муралістів із різних країн, закордону, і вони приносили свою школу, вони приносили свій досвід, свою творчість, не підлаштовуючись під нас. Тобто вони показували, що вміють. І ось тому існує різноманітність. Київ дуже багатий різним муральним мистецтвом. От ніби він поєднав у собі різні європейські країни: там – один художник відомий, тут – інший. Це круто, це непогано. Я зараз не кажу, що київські мурали негарно виглядають у міському середовищі. Ні. Це нормально, це цікаво, такий результат. У Харкові трохи інакше. У нас мало муралів, створених іноземними художниками. Я не знаю, можливо три, чотири, п'ять. Знаю кілька робіт, які були зроблені на запрошення через стріт-арт фестивалі, проте цього дуже мало. Усе інше в основному було створено нашими художниками, українцями. А найчастіше саме харківськими митцями, а ще найчастіше – митцями, які закінчили нашу Харківську державну академію дизайну та мистецтв. Це свідчить про що? Про те, що ми маємо одну школу, один підхід. Так чи інакше, нас навчали більш менш схоже. Так чи інакше, простежується якась однакова художня думка, підхід трошки однаковий у чомусь. І тому мені здається, що навіть наші мурали неначе в одному ключі трошки, особливо якщо взяти, наприклад, серію портретів, які робив творчий гурт Kailas-V. Хоча, наскільки я знаю, у цій групі дуже багато людей, які без художньої освіти, вони самоучки, все одно, немовби там одна стилістика. І ти просто ідеш містом, ти бачиш тут один мурал, один портрет, тут – другий, тут – третій. Неначе одна серія по всьому місту. Або ж «птахи» – одна серія по всьому району, неначе це один ключ, один загальний дизайн середовища. Наприклад, у Харкові Олексій Постульга виконує роботи на пінополістиролі. У нього теж неначе одна стилістика, хоча зображення різні, але одразу розумієш, що це Олексій зробив, що це його робота. І Гамлет також. А у Києві дуже багато різного. І ситуація зовсім інша. У Харкові та Києві різні ситуації, а на Закарпатті – загалом третя. Тут до війни як таких муралів не було, а зараз мурали створюються в різних містах різними митцями (з Києва дуже багато приїжджало сюди художників, з Харкова). Хтось масштабні робить роботи, хтось – маленькі, але ми привезли своє муральне мистецтво сюди, і зараз створюємо щось нове. Можливо, тут буде багато патріотичних речей. Я думаю, це чудово, що ми могли принести щось своє сюди і тим самим об'єднати Україну своєю творчістю.

На Вашу думку, яке місце в муральному мистецтві Харкова, Києва, інших великих міст посідає українська національна (або українська традиційна) культура? І чи багато Вам зустрічалось муралів з елементами культур національних меншин України?

Чесно кажучи, такі елементи я ніколи не помічала в муралах. Тільки якщо, наприклад, йдеться про дуже психологічні речі. Наприклад, коли художник зображує портрет на муралі, то певні риси обличчя, риси характеру, риси зовнішності приносить свої. Природно, якщо, наприклад, грузин малюватиме українську дівчину, то вона буде трохи схожа на нього, можливо. Можливо, ні. Якись такі речі, які відбуваються несвідомо, на підсвідомому рівні, тобто риси інших національностей можуть бути принесені до зображення. Ще дуже важливий момент – кольорова палітра. У нас одна кольорова палітра, тобто у художників, що живуть у нашій країні. Але, якщо ми візьмемо південні країни, наприклад, Італія, Іспанія, у них інша кольорова палітра. І це не свідчить про тенденції, тренди, моду. Це все на підсвідомому рівні. Тобто у них яскраві кольори, у них багато квітів, у них багато сонця, у них все яскраве, насичене. Якщо ми візьмемо якись північні країни, зокрема Фінляндію, у них сіра стриманість, така холодна гама. У нас щось інше. Тому кольорова гама у південних регіонах більш яскрава. Ось це можна простежити, якщо детально вивчати кожену роботу, то це все можна побачити. Але яскраво-виражені якись символічні речі треба вивчати окремо.

Крім муралів, Ви є авторкою багатьох інших проєктів. Ми загалом з Вами говорили про мурали, але Ви вже згадали серію робіт «Я бачу знаки». Якими своїми роботами, створеними до та після широкомасштабної російської військової агресії, Ви найбільше пишаєтесь? Або, якщо Ви хотіли взяти з собою у подорож певну серію своїх робіт, то щоби Ви обрали?

Скажу чесно, коли збиралася їхати до Закарпаття, у мене була лише одна валіза. Як і у всіх, хто їхав від війни поспіхом, на збори була година, треба було щось помістити в максимально маленький багаж. І, скажу Вам чесно, я забрала із собою роботи, картини. На мене всі так дивно вдома дивилися: «Настя, рятуй ти вже щось важливе, потрібне, якийсь одяг краще теплий візьми». А я поскручувала свої картини. І саме серію «Знаки», невелику частину, я з собою забрала. Я не знаю чому, напевно, несвідомо, я просто схопила їх, п'ять-шість робіт, я їх скрутила і взяла із собою. Насправді, якщо говорити серйозно, то немає тих робіт, якими би я пишалася. Я намагаюся з дуже холодним розумом відноситися до своєї творчості. Напевно, чим більше критики, самокритики, тим краще результат. Тобто не має бути того, що ось «я художник», «у мене все круто». Ні. Я весь час кажу собі, що: «це ще не те», «ще недостатньо хороший рівень». І коли ти

так собі говориш, то трохи більше докладаєш зусиль потім. Тому не говоритиму, що я чимось пишаюся, але разом із тим я дуже сильно ціную кожну свою роботу, і не знищую ніколи. Є художники, які люблять, наприклад, взяти, порвати, стиснути, скомкати, викинути свою стару роботу. Ні, я так не роблю, я все намагаюся зберігати, навіть щось невдале. Все це праця. Якщо вже така робота створена, то вона має бути.

Дуже дякую Вам за цікаву розмову! Бажаю успіхів у Вашій роботі, творчого натхнення, нових цікавих проєктів!

Вам велике дякую!